

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

สรุป

การศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการนิเทศแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนในกลุ่มโรงเรียนห้วยชมภู เขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 1 ตลอดจนปัญหาและข้อเสนอแนะ การนิเทศแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนในกลุ่มโรงเรียนห้วยชมภู เขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคือ ผู้บริหาร โรงเรียน จำนวน 8 คน และครูผู้สอน จำนวน 81 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 89 คน ของโรงเรียนในกลุ่มโรงเรียนห้วยชมภู เขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 1 ปีการศึกษา 2552 เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามที่ถามเกี่ยวกับ สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม การนิเทศแบบมีส่วนร่วมและปัญหาและข้อเสนอแนะ ผู้ศึกษาได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ได้รับแบบสอบถามคืนมาจำนวน 78 ชุด ร้อยละ 87.64 นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยใช้ความถี่ และร้อยละ

ผลการศึกษารูปได้ดังนี้ ประชากรเป็นผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนของโรงเรียนในกลุ่มโรงเรียนห้วยชมภู เขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 1 และเป็นหญิงมากกว่าชาย ส่วนใหญ่เป็นครูผู้สอนมีวุฒิการศึกษาปริญญาตรีและมีระยะเวลาในการรับราชการ ไม่เกิน 10 ปี

สำหรับการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ได้ให้ข้อมูลว่า ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับครูผู้สอนในเรื่องการนิเทศ ประมวลปัญหาการนิเทศจากการสอบถามครูผู้สอน ระดมความคิดจากครูผู้สอนทุกคนเพื่อหาสภาพปัจจุบัน และปัญหาการนิเทศ แต่มีบางส่วนได้ให้ข้อมูลที่ไม่ได้ปฏิบัติไว้ดังนี้ ศึกษาปัญหาจากสื่อการนิเทศที่สร้างขึ้น ศึกษาปัญหาจากเครื่องมือการนิเทศที่สร้างขึ้นและแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน โดยผู้ตอบแบบสอบถามส่วนน้อยได้เสนอปัญหาที่พบคือ ครูผู้สอน ผู้บริหารโรงเรียน ขาดความรู้ ความเข้าใจเรื่องการนิเทศแบบมีส่วนร่วม โรงเรียนไม่ได้ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการของครู และการนิเทศภายในโรงเรียนไม่ได้ทำอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง โดยมีข้อเสนอแนะไว้ว่า การนิเทศภายในโรงเรียนอย่างจริงจัง เป็นระบบและควรพัฒนาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการนิเทศแบบมีส่วนร่วมแก่ครูผู้สอน และผู้บริหาร โรงเรียน

ส่วนการวางแผนการนิเทศและกำหนดทางเลือก ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ได้ให้ข้อมูลว่า ได้กำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาการนิเทศร่วมกัน กำหนดรูปแบบในการนิเทศร่วมกัน กำหนดบทบาทผู้นิเทศร่วมกัน แต่มีส่วนน้อยได้ให้ข้อมูลที่ไม่ได้ปฏิบัติไว้ดังนี้ จัดทำปฏิทินปฏิบัติงานนิเทศ กำหนดเกณฑ์การนิเทศร่วมกันและจัดทำแผนงาน/โครงการ การนิเทศที่เป็นระบบ โดยผู้ตอบแบบสอบถามส่วนน้อยได้เสนอปัญหาที่พบคือ ขาดการมีส่วนร่วมในการวางแผนก่อนการนิเทศ และไม่ได้จัดทำปฏิทิน กำหนดวันเวลาในการนิเทศที่ชัดเจน โดยมีข้อเสนอแนะไว้ว่า ควรเปิดโอกาสให้ครูผู้สอนมีส่วนร่วมในการวางแผนการนิเทศและควรจัดทำปฏิทินและกำหนดวันเวลาในการนิเทศที่ชัดเจน

ขณะที่การสร้างสื่อและเครื่องมือการนิเทศ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ได้ให้ข้อมูลว่าได้ประชุมครูผู้สอนทุกคนเพื่อปรึกษาเรื่องการสร้างสื่อและเครื่องมือการนิเทศ ทดลองใช้สื่อและเครื่องมือการนิเทศ กำหนดสื่อและเครื่องมือในการปฏิบัติการนิเทศร่วมกัน แต่มีส่วนน้อยได้ให้ข้อมูลที่ไม่ได้ปฏิบัติไว้ดังนี้ การศึกษาแนวทางในการสร้างสื่อและเครื่องมือร่วมกัน สรุปผลการใช้สื่อและเครื่องมือการนิเทศทุกครั้ง จัดสร้างสื่อและเครื่องมือการนิเทศจากปัญหาที่พบ โดยผู้ตอบแบบสอบถามส่วนน้อยได้เสนอปัญหาที่พบคือ ผู้นิเทศและผู้ที่เกี่ยวข้องไม่มีความรู้ในการสร้างสื่อและเครื่องมือในการนิเทศ โดยมีข้อเสนอแนะไว้ว่า หน่วยงานต้นสังกัดควรอบรมให้ความรู้ในการสร้างสื่อและเครื่องมือในการนิเทศ

สำหรับการปฏิบัติการนิเทศ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ได้ให้ข้อมูลว่า ได้ประชุมชี้แจงก่อนปฏิบัติการนิเทศ ได้นิเทศภายในโรงเรียนโดยผู้บริหารโรงเรียน ดำเนินการให้คำปรึกษาหารือในการปฏิบัติงาน แต่มีบางส่วนได้ให้ข้อมูลที่ไม่ได้ปฏิบัติไว้ดังนี้ จัดกิจกรรมสาธิตการสอนนิเทศระหว่างครูผู้สอนด้วยกัน และมอบหมายให้ครูผู้สอนเขียนชั้นเรียน โดยผู้ตอบแบบสอบถามส่วนน้อยได้เสนอปัญหาที่พบคือ การปฏิบัติการนิเทศเป็นไปอย่างไม่เป็นระบบ การปฏิบัติการนิเทศไม่มีความต่อเนื่อง ได้กำหนดแผนงาน / โครงการนิเทศแต่ไม่ได้ปฏิบัติตามแผน โดยมีข้อเสนอแนะไว้ว่า ควรดำเนินการนิเทศอย่างเป็นระบบ ควรปฏิบัติตามแผนงาน/โครงการนิเทศที่วางไว้ และควรนิเทศอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

ส่วนการประเมินผลการนิเทศและรายงานผล ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ได้ให้ข้อมูลว่า ได้ประเมินผลโดยการสังเกตพฤติกรรมครูผู้สอน กำหนดแนวทางในการประเมินผลร่วมกัน ประเมินผลโดยการสอบถาม / สัมภาษณ์ แต่มีส่วนน้อยได้ให้ข้อมูลที่ไม่ได้ปฏิบัติไว้ดังนี้ จัดทำรายงานผลการนิเทศเผยแพร่ให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทราบ จัดทำรายงานผลการนิเทศเผยแพร่ให้โรงเรียนภายในกลุ่ม โรงเรียนทราบ และประเมินผลการนิเทศก่อนดำเนินการและระหว่างดำเนินการ โดยผู้ตอบแบบสอบถามส่วนน้อยได้เสนอปัญหาที่พบคือ เมื่อปฏิบัติการนิเทศ

ไปแล้ว ผู้รับการนิเทศจะได้รับข้อมูลย้อนกลับน้อย ไม่ได้รายงานผลการนิเทศแบบเป็นลายลักษณ์อักษรให้ผู้รับการนิเทศทราบและไม่ได้นำผลการนิเทศมาชี้แจง ปรับปรุง แนวการสอนของครูผู้สอน โดยมีข้อเสนอแนะไว้ว่า ควรแจ้งผลการนิเทศแบบเป็นลายลักษณ์อักษรให้ครูผู้สอนทราบ และควรสร้างเกณฑ์การประเมินที่ชัดเจน

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาการนิเทศแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนในกลุ่มโรงเรียนห้วยชมภู เขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 1 มีประเด็นสำคัญที่ได้นำมาอภิปราย ดังนี้

ในการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ให้ข้อมูลว่า ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างครูผู้สอนในเรื่องการนิเทศ ประมวลผลการนิเทศจากการสอบถามครูผู้สอน ระดมความคิดจากครูผู้สอนทุกคนเพื่อหาสภาพปัจจุบันและปัญหาการนิเทศ ดังที่ ชาญชัย อาจินสมาจาร (2530, หน้า 16) ได้กล่าวถึงการศึกษาสภาพปัจจุบันว่า สิ่งแรกของการนิเทศการศึกษาที่จะต้องทำคือ สำรวจสภาพปัจจุบัน ซึ่งหมายถึงตัวครู นักเรียน ห้องเรียน หลักสูตร และอุปกรณ์การสอน ตลอดจนองค์ประกอบทางการบริหาร ในการนิเทศ การศึกษาจะต้องศึกษาถึงสภาพการณ์ต่าง ๆ ในรูปของความต้องการใหม่ ๆ ของบุคลากรในโรงเรียน สำหรับ ครุรักษ์ ภิรมย์รักษ์ (2538, หน้า 48) ได้กล่าวไว้ว่า การศึกษาสภาพปัจจุบันเป็นการรวบรวมข้อมูลที่จำเป็นและเกี่ยวข้องทั้งครูและผู้นิเทศจะต้องร่วมมือกันรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่จำเป็น และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของโรงเรียนและการเรียนการสอน ข้อมูลที่รวบรวมจะเป็นข้อมูลทั้งที่เป็นข้อมูลภายในและข้อมูลภายนอก ให้ครอบคลุมมากที่สุด แล้วจัดจำแนกข้อมูลทั้งหมดออกเป็นประเภทต่าง ๆ โดยอาจจำแนกข้อมูลปัจจัยเบื้องต้นทางด้านกายภาพ เช่น อาคารสถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ สื่อการสอน วัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือต่าง ๆ ข้อมูลที่สำคัญอีกประการได้แก่ จำนวนนักเรียน จำนวนครู ศักยภาพของครู นอกจากข้อมูลเบื้องต้นที่กล่าวมาแล้ว ข้อมูลต่าง ๆ ในด้านกระบวนการเรียนการสอน กระบวนการนิเทศ กระบวนการบริหาร ก็เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องให้ความสำคัญ และข้อมูลสำคัญที่สุดอีกประการหนึ่งคือ ข้อมูลด้านคุณภาพนักเรียนที่ควรมีไว้เพื่อการวางแผนการนิเทศ นอกจากนี้ บันลือ พฤกษ์วัน (2537, หน้า 90) ได้กล่าวว่า ควรจะออกแบบสอบถามเพื่อสำรวจความคิดเห็น และความต้องการของหมู่คณะเกี่ยวกับปัญหาในการจัดการเรียนการสอนว่ามีปัญหาในด้านใดบ้าง ควรจะปรับปรุงการเรียนการสอนอย่างไร ต้องการที่จะให้ทางโรงเรียนพัฒนาในด้านใดเป็นการเร่งด่วน โดยจัดลำดับ 1-2-3 ไว้ พร้อมทั้งบอกเหตุผล ความจำเป็น ความต้องการในการนิเทศในด้านใด วิชาใดบ้าง หรือระบุปัญหาของการนิเทศ ทั้งในด้านตัวบุคคล วิธีการ หลักการ และอื่น ๆ ที่ควรมี

และการแสดงความคิดเห็นเสนอแนะในการบริหารงานของผู้บริหาร สำหรับผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนน้อยได้เสนอปัญหาที่พบคือ ครูผู้สอน ผู้บริหารโรงเรียน ขาดความรู้ ความเข้าใจเรื่อง การนิเทศแบบมีส่วนร่วม โรงเรียนไม่ได้ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการของครู การนิเทศภายในโรงเรียนไม่ได้ทำอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง โดยมีข้อเสนอแนะไว้ว่า ควรนิเทศ ภายในโรงเรียนอย่างจริงจังและเป็นระบบ และควรพัฒนาความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการนิเทศ แบบมีส่วนร่วมแก่ครูผู้สอน และผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งใกล้เคียงกับผลการศึกษาของ เจริญ ตาอ้าย (2538) ที่พบว่า การดำเนินงานนิเทศภายในโรงเรียนยังไม่ได้ปฏิบัติอย่างจริงจัง การปฏิบัติเป็นไป เพื่อทำตามนโยบาย ไม่ได้เตรียมการที่ดี ก่อนการนิเทศภายในบุคลากรในโรงเรียนยังไม่เข้าใจ เกี่ยวกับการนิเทศภายในเพียงพอ บทบาทหน้าที่ยังไม่ได้กำหนดชัดเจน การวางแผนยังไม่เป็นระบบ การปฏิบัติไม่เป็นไปตามแผน การจัดกิจกรรมไม่เหมาะสม ผู้บริหารโรงเรียนจะดำเนินการเอง คณะครูไม่มีส่วนรับรู้ การมีส่วนร่วมจะเป็นการปฏิบัติตามคำสั่ง ผลที่เกิดจากการดำเนินงานนิเทศ ภายในจึงไม่เป็นไปตามเป้าหมาย เช่นเดียวกับผลการศึกษาของ เสน่ห์ กรแก้ว (2542) ที่พบว่า ไม่ได้ศึกษาความต้องการของโรงเรียน การวางแผนยังขาดการมีส่วนร่วมระหว่างผู้นิเทศและผู้รับ การนิเทศ การนิเทศดำเนินไปอย่างไม่ต่อเนื่อง ไม่มีการตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ก่อนปฏิบัติ การนิเทศ ผู้นิเทศขาดความรู้ความเข้าใจ คณะกรรมการนิเทศไม่กล้าออกความเห็นและให้ข้อเสนอแนะ ครูด้วยกัน ผู้รับการนิเทศไม่ยอมรับบทบาทผู้นิเทศ ผู้บริหารและครูผู้สอนต้องการให้นิเทศอย่าง ต่อเนื่องสม่ำเสมอ ทั้งภายในกลุ่มโรงเรียนและภายในโรงเรียน ต้องการให้จัดอบรมเรื่องการนิเทศ แบบมีส่วนร่วม

สำหรับการวางแผนการนิเทศและกำหนดทางเลือก ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ ให้ข้อมูลว่า ได้กำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาการนิเทศ กำหนดรูปแบบและบทบาท ผู้นิเทศร่วมกัน ดังที่ ชารี มณีศรี (2538, หน้า 83) ได้กล่าวถึงการวางแผนการนิเทศการศึกษาว่า การวางแผนที่ดีงานสำเร็จไปแล้วครึ่งหนึ่ง การวางแผนนับว่ามีส่วนสำคัญของความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของงาน การวางแผนเป็นจุดเริ่มต้นของการกำหนดวัตถุประสงค์ นโยบาย หลักวิธีการทำงานและกำหนดเกณฑ์มาตรฐานงาน ในส่วนของการนิเทศศึกษานั้นอาจมีคำถาม ในลักษณะ เช่น ทำอย่างไรจึงจะบรรลุวัตถุประสงค์ของการนิเทศ การนิเทศสามารถตอบสนอง ความต้องการของครูจริงหรือไม่ย่อมขึ้นอยู่กับกาลเทศะ ความรู้ และประสบการณ์ในการวางแผน ระหว่างผู้นิเทศกับครูผู้สอน ซึ่งอาจประกอบด้วยหลักการ 4 ข้อ คือ เข้าใจปัญหาในการเรียน การสอนที่เผชิญอยู่ เลือกรูปแบบสำคัญก่อนหลัง ดำเนินการแก้ปัญหาและประเมินผลติดตาม สำหรับ สุทนต์ ศรีไสย์ (2537, หน้า 147-148) ได้กล่าวไว้ว่า หลังจากการประเมินความต้องการ โดยการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาตามแนวคิดของผู้มีส่วนร่วมโดยตรงแล้ว ข้อมูลที่ได้จาก

การประเมินจะนำไปใช้ในการทำแผนและแผนที่จัดทำขึ้นจะต้องเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ กิจกรรม ช่วงเวลาดำเนินการ แหล่งทรัพยากร ที่ใช้สนับสนุน เพื่อให้แผนประสบผลสำเร็จ ตามเป้าหมายที่วางไว้ ทุกคนควรมีส่วนร่วมในการวางแผนการนิเทศ นอกจากนี้สำนักงาน คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2529, หน้า 20) ได้กำหนดขั้นตอนการวางแผนและ กำหนดทางเลือกในการนิเทศการศึกษาไว้ 4 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นเตรียมการวางแผน ได้แก่ ทำความเข้าใจ ขอบข่าย อำนาจหน้าที่ บทบาทของผู้ทำหน้าที่นิเทศภายในโรงเรียน จากนั้นนำ ข้อมูลสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ ของโรงเรียนมาจัดลำดับความสำคัญ ก่อน-หลัง โดยจัดลำดับความสำคัญ การแก้ปัญหาอย่างสอดคล้องกับนโยบายของต้นสังกัด ขั้นลงมือ ปฏิบัติการวางแผน ได้แก่ การกำหนดแผนจากข้อมูลดังกล่าวในรูปของคณะกรรมการ โดยมี บุคคลภายในโรงเรียนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการดำเนินการปฏิบัติการวางแผน วิเคราะห์ แผนที่กำหนดขึ้นถึงขอบข่ายงาน ผู้รับผิดชอบแผนงาน วัตถุประสงค์และเป้าหมายอย่างไร มีงาน โครงการรองรับประการใดบ้าง ขั้นประสานแผน ได้แก่ การทบทวนเป้าหมายและวัตถุประสงค์ ว่าสนองต่อปัญหาความต้องการเพียงใด ประสานงบประมาณ ประสานคน ประสานงาน จัดงานเหมาะสม กับคน ประสานเวลา ปรับปรุงปรับเปลี่ยนเวลาเหมาะสมกับสถานการณ์และ ขั้นเตรียมนำแผนไปปฏิบัติ คือ จัดทำแผนเป็นรูปเล่ม กำหนดปฏิทินปฏิบัติงาน ขั้นตอนกิจกรรม และวิธีดำเนินการ สามารถใช้แผนเป็นคู่มือการปฏิบัติงานไปสู่การปฏิบัติจริง สำหรับผู้ตอบ แบบสอบถามส่วนน้อยได้เสนอปัญหาที่พบคือ ขาดการมีส่วนร่วมในการวางแผนก่อนการนิเทศ และไม่ได้จัดทำปฏิทิน กำหนดวันเวลาในการนิเทศที่ชัดเจน โดยมีข้อเสนอแนะไว้ว่า ควรเปิด โอกาสให้ครูผู้สอนมีส่วนร่วมในการวางแผนการนิเทศและควรจัดทำปฏิทินและกำหนดวันเวลาใน การนิเทศที่ชัดเจน ซึ่งใกล้เคียงกับผลการศึกษาของ อรพินท์ ญาณสร้อย (2540) ที่ได้เสนอ แนวทางการปรับปรุงการนิเทศภายในขั้นวางแผนและกำหนดทางเลือกว่า ควรให้คณะครูได้ระดม ความคิดเห็น เพื่อกำหนดทางเลือก ครูผู้สอนควรจะเป็นผู้กำหนดทางเลือกว่าจะนิเทศในเรื่องใด แนวทางใด ใช้สื่ออะไร โดยที่ได้กำหนดทางเลือกหลาย ๆ ทาง ใช้ข้อมูลที่ได้จากการศึกษา สภาพปัญหาความต้องการมากำหนดทางเลือก มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน มีปฏิทินการนิเทศที่ชัดเจน เป็นลายลักษณ์อักษรที่ทุกคนรับทราบและยอมรับ เช่นเดียวกับผลการศึกษาของ บดินทร์ รัชฎ์น้อม (2541) ที่พบว่า ในด้านการวางแผนกำหนดทางเลือก มีปัญหาและอุปสรรค คือ ขาดการมีส่วนร่วม ในการกำหนดวางแผนและทางเลือก ในการดำเนินการนิเทศภายในจากคณะครู ทำให้แผนงาน โครงการไม่ได้รับการปฏิบัติอย่างจริงจัง แผนจึงขาดประสิทธิภาพ และให้ข้อเสนอแนะว่า ผู้บริหาร ควรเน้นการมีส่วนร่วม ในการวางแผนและกำหนดทางเลือกอย่างจริงจัง ควรมีผู้มีความรู้ ความชำนาญมาเป็นวิทยากรหรือร่วมให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินการ

ทางการสร้างสื่อและเครื่องมือการนิเทศ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ให้ข้อมูลว่า ได้ประชุมครูผู้สอนทุกคนเพื่อปรึกษาเรื่องการสร้างสื่อและเครื่องมือการนิเทศ ทดลองใช้สื่อและเครื่องมือการนิเทศ กำหนดสื่อและเครื่องมือในการปฏิบัติการนิเทศร่วมกัน ดังที่ ครูรัชฎิกร ยักษ์ (2538, หน้า 53) ได้กล่าวไว้ว่า เครื่องมือที่ใช้ในการนิเทศจะแตกต่างกันไปตามกิจกรรมการนิเทศ เช่น เครื่องมือในการประชุมปฏิบัติการจะไม่เหมือนกับเครื่องมือในการประชุมปรึกษาหารือ หรือเครื่องมือในการเขียนชั้นเรียนจะไม่เหมือนกับเครื่องมือสังเกตการสอน เครื่องมือที่ดีจะมีลักษณะและรายละเอียดที่เป็นไปตามข้อตกลงระหว่างครูและผู้นิเทศ การใช้เครื่องมือในการนิเทศจะทำให้ผู้นิเทศสามารถวิเคราะห์ข้อมูลและให้ความช่วยเหลือครูในการปรับปรุงพฤติกรรมการสอน ได้อย่างถูกต้อง สำหรับชนิดของสื่อและเครื่องมือ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534, หน้า 250) ได้จำแนกไว้เป็น 2 ชนิด คือ สื่อและเครื่องมือสำหรับตรวจสอบคุณภาพการศึกษา ได้แก่ แบบทดสอบ แบบสอบถาม แบบสำรวจ แบบประเมิน แบบสังเกตการสอน แบบประเมินคุณภาพการเรียนการสอน แฟ้มทะเบียนนักเรียน หรือทะเบียนสะสม สื่อและเครื่องมือสำหรับส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ได้แก่ สื่อและเครื่องมือการนิเทศเพื่อป้องกันสื่อและเครื่องมือการนิเทศเพื่อแก้ไข สื่อและเครื่องมือการนิเทศเพื่อก่อหรือสร้าง สื่อและเครื่องมือการนิเทศเพื่อการสร้างสรรค์ สำหรับผู้ตอบแบบสอบถามส่วนน้อยได้เสนอปัญหาที่พบคือ เมื่อปฏิบัติการนิเทศไปแล้ว ผู้รับการนิเทศจะได้รับข้อมูลย้อนกลับน้อย ไม่ได้รายงานผลการนิเทศแบบเป็นลายลักษณ์อักษรให้ผู้รับการนิเทศทราบและไม่ได้นำผลการนิเทศมาชี้แจง ปรับปรุงแนวการสอนของครูผู้สอน โดยมีข้อเสนอแนะไว้ว่า ควรแจ้งผลการนิเทศแบบเป็นลายลักษณ์อักษรให้ครูผู้สอนทราบ และควรสร้างเกณฑ์การประเมินที่ชัดเจน ซึ่งใกล้เคียงกับผลการศึกษาของ บดินทร์ รัชฎิกร (2541) ที่พบว่า ในการสร้างสื่อและเครื่องมือการนิเทศภายใน มีปัญหาอุปสรรคคือ ผู้นิเทศขาดความรู้ความเข้าใจ ขาดความชำนาญในการสร้างสื่อและเครื่องมือ การนิเทศภายในได้นิเทศกันแบบง่าย ๆ ไม่ใช่เครื่องมือ ส่วนข้อเสนอแนะคือ ควรได้ศึกษาทำความเข้าใจการปฏิบัติการสร้างสื่อและเครื่องมือของผู้นิเทศ ผู้รับการนิเทศควรได้รับการสนับสนุนงบประมาณในการจัดทำอย่างเพียงพอซึ่งจะทำให้การนิเทศประสบผลสำเร็จ เช่นเดียวกับผลการศึกษาของ อรพินท์ ญาณสร้อย (2540) ซึ่งได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการสร้างสื่อ เครื่องมือและพัฒนาวิธีการนิเทศภายในไว้ว่า ควรระดมพลังสมองและมีคณะกรรมการจัดสร้างสื่อเครื่องมือ มีแหล่งสื่อและเครื่องมือต้นแบบ มีสื่อเฉพาะเรื่อง เฉพาะชั้นเรียน สื่อที่สมควรมีมาตรฐาน ทันสมัย เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เป็นจริง และเป็นสื่อที่มีประสิทธิภาพ

ในการปฏิบัติการนิเทศ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ให้ข้อมูลว่า ได้ประชุมชี้แจงก่อนปฏิบัติการนิเทศ ได้นิเทศภายในโรงเรียนโดยผู้บริหารโรงเรียน และดำเนินการให้

คำปรึกษาหารือในการปฏิบัติงาน ดังที่ สุทนต์ ศรีไสย์ (2537, หน้า 183 - 185) ได้กล่าวว่า การนิเทศในชั้นเรียน ควรเป็นการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยผู้นิเทศมีส่วนร่วมในการทำหน้าที่บางอย่างในชั้นเรียน เช่น ช่วยสอน ช่วยถามคำถาม ใช้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ในห้องเรียน และร่วมสนทนากับครูและนักเรียน การมีส่วนร่วมในชั้นเรียนจะทำให้ผู้นิเทศเห็นบางสิ่งบางอย่างในห้องเรียน ผู้สังเกตที่มีส่วนร่วม ในการสอนจะจดโน้ตอย่างย่อ ๆ ระหว่างช่วงเวลาที่ว่าง เพื่อว่าหลังจากเสร็จสิ้นการสอน ผู้สังเกตจะสามารถขยายรายละเอียดข้อมูลนั้นได้ การจดโน้ตอย่างย่อ ๆ จะทำให้ระลึกถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ตลอดคาบเวลาการสอนของครู ผู้นิเทศจะเข้าใจเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมากมาย การสอบถามสิ่งที่ตนไม่เข้าใจจากผู้สอนควรถามหลังจากสอนเสร็จสิ้นแล้ว เช่นเดียวกับ ครุรักษ์ ภิรมย์รักษ์ (2538, หน้า 53) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติการนิเทศว่า การนิเทศจะเป็นไปตามเงื่อนไขต่าง ๆ ที่ได้วางแผนการนิเทศไว้ หากมีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ เกิดขึ้น บุคคลที่เกี่ยวข้องทุกคนโดยเฉพาะครูกับผู้นิเทศจะต้องรับรู้ร่วมกัน ผู้นิเทศจะต้องแก้ปัญหาและทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงสร้างสรรค์ การยึดหยุ่นเป็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้ตามความจำเป็น สำหรับผู้ตอบแบบสอบถามส่วนน้อยได้เสนอปัญหาที่พบคือ การปฏิบัติการนิเทศเป็นไปอย่างไม่เป็นระบบ การปฏิบัติการนิเทศไม่มีความต่อเนื่อง ได้กำหนดแผนงาน / โครงการนิเทศแต่ไม่ได้ปฏิบัติตามแผน โดยมีข้อเสนอแนะไว้ว่า ควรนิเทศอย่างเป็นระบบ ควรปฏิบัติตามแผนงาน/โครงการนิเทศที่วางไว้ และควรนิเทศอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ซึ่งใกล้เคียงกับ ผลการศึกษาของ อรพินท์ ญาณสร้อย (2540) ได้เสนอแนวทางการปรับปรุงการนิเทศภายในชั้นปฏิบัติการนิเทศว่า ควรปฏิบัติตามแผนงานโครงการตามขั้นตอน ตามปฏิทินที่วางไว้ โดยใช้การนิเทศหลาย ๆ วิธี ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ดำเนินการนิเทศในรูปคณะกรรมการ เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของคณะครู ใช้ระบบกลุ่มสัมพันธ์สร้างบรรยากาศความเป็นกันเอง โดยมีผู้บริหารคอยกระตุ้นให้กำลังใจสร้างความเข้าใจร่วมกัน เช่นเดียวกับผลการศึกษาของ เสน่ห์ กรแก้ว (2542) ที่พบว่า การปฏิบัติการนิเทศเป็นไปอย่างไม่เป็นระบบ ขาดการนิเทศอย่างต่อเนื่อง ไม่ได้จัดทำปฏิทินการนิเทศ ไม่ได้กำหนดวันเวลาที่ชัดเจน ผู้นิเทศส่วนใหญ่เป็นผู้บริหาร ได้จัดตั้งคณะกรรมการนิเทศเป็นบางครั้ง คณะกรรมการนิเทศที่ได้รับแต่งตั้งจะไม่กล้าออกความเห็นและให้ข้อเสนอแนะ ควรประชุมชี้แจง สร้างความรู้ความเข้าใจ ควรเปิดโอกาสให้บุคลากรในโรงเรียนมีส่วนร่วมให้มากที่สุด ควรกำหนดวันเวลาในการนิเทศให้ชัดเจนและควรปฏิบัติการนิเทศตามแผนที่วางไว้

สำหรับการประเมินผลการนิเทศและรายงานผล ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ให้ข้อมูลว่า ได้ประเมินผลโดยการสังเกตพฤติกรรมครูผู้สอน กำหนดแนวทางในการประเมินผลร่วมกัน ประเมินผลโดยการสอบถาม/สัมภาษณ์ ดังที่ ครุรักษ์ ภิรมย์รักษ์ (2538, หน้า 53) ได้กล่าวถึง

การประเมินผลดังนี้ การประเมินประสิทธิผล แบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ ระยะแรกเป็นการประเมินสภาพเมื่อเริ่มต้น โดยการประเมินความพร้อมในด้านต่าง ๆ ก่อนที่จะเริ่มปฏิบัติการนิเทศ เช่น ความพร้อมของครู ระบบการเรียนการสอน สภาพแวดล้อมทางกายภาพหรือคุณภาพด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้ว ระยะที่สอง เป็นการประเมินสภาพระหว่างปฏิบัติ เพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าและปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างปฏิบัติการนิเทศตามโครงการ เพื่อหาทางปรับปรุงแก้ไขได้ทันทั่วทั้งที่ หรือแก้ไขในเวลาต่อไป ระยะสาม เป็นการประเมินสภาพเมื่อปฏิบัติการเสร็จสิ้น เพื่อตรวจสอบผลการปฏิบัติการนิเทศ ว่ามีประสิทธิผลตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายหรือไม่ มีปัญหาอุปสรรคอย่างไร การเปรียบเทียบผลที่ได้กับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ผลจากการประเมินการปฏิบัติการนิเทศ จะนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐาน หรือเกณฑ์ที่ตั้งไว้ตามเป้าหมาย แล้วพิจารณาตรวจสอบว่าเปลี่ยนแปลงไปมากน้อยเพียงใด มีสิ่งใดที่ต้องปรับปรุงแก้ไขต่อไป ข้อมูลที่ได้จากการประเมินต้องประมวลไว้ให้เด่นชัด และการรายงานผลการปฏิบัติงานต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง ผลการประเมินที่ได้ประมวลไว้นั้น ผู้นิเทศจะต้องรายงานให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้ทราบ โดยเฉพาะครูผู้สอนจะต้องทราบอย่างชัดเจนว่ากระบวนการเรียนการสอนของตนเป็นอย่างไร ควรปรับปรุงแก้ไข หรือพัฒนาให้ดีขึ้นตรงจุดไหน สำหรับ สุทนต์ ศรีไสย์ (2537, หน้า 14) ได้กล่าวถึงการประเมินผลว่าควรประเมินตามความต้องการของครูผู้สอน คือ ประเมินจากการสังเกตและการฟัง ผู้นิเทศควรต้องสนทนา สอบถามและรับฟังความคิดเห็นในทุกแง่มุม จากผู้ที่มีส่วนร่วมในการประเมินทุกคน อาทิเช่น ครูผู้สอน ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ส่วน ชารี มณีศรี (2538, หน้า 193) ได้กล่าวถึงหลักการประเมินผลที่ดีไว้ ดังนี้ การประเมินผลต้องมีประโยชน์และนำไปสู่ข้อยุติ มีความสมบูรณ์ มีความร่วมมือ เป็นกระบวนการต่อเนื่อง ทำอย่างพินิจพิเคราะห์ ประเมินความก้าวหน้า นอกจากนี้ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2548, หน้า 144) ได้กล่าวถึงการประเมินผล การนิเทศอย่างเป็นระบบไว้ 3 ส่วน ดังนี้ การประเมินผลตัวป้อน (Input) เป็นการประเมินที่มุ่งตัวผู้เรียนก่อนการสอน รวมทั้งคุณสมบัติ ความสามารถของครูผู้สอน การประเมินกระบวนการ (Process) เป็นการประเมินผลขณะดำเนินการ เพื่อปรับปรุงพฤติกรรมของครูผู้สอน การประเมินผลผลิต (Product) เป็นการประเมินผลการเรียนการสอนของผู้เรียนว่ามีความรู้ความสามารถ มีผลสัมฤทธิ์ตามจุดมุ่งหมาย ที่ตั้งไว้เพียงใด สำหรับผู้ตอบแบบสอบถามส่วนน้อยได้เสนอปัญหาที่พบคือ เมื่อปฏิบัติการนิเทศไปแล้ว ผู้รับการนิเทศจะได้รับข้อมูลย้อนกลับน้อย ไม่ได้รายงานผลการนิเทศแบบเป็นลายลักษณ์อักษรให้ผู้รับการนิเทศทราบ และไม่ได้นำผลการนิเทศมาชี้แจง ปรับปรุง แนวการสอนของครูผู้สอน โดยมีข้อเสนอแนะไว้ว่า ควรแจ้งผลการนิเทศแบบเป็นลายลักษณ์อักษรให้ครูผู้สอนทราบ และควรสร้างเกณฑ์การประเมินที่ชัดเจน เช่นเดียวกับผลการศึกษาของ อรพินท์ ญาณสร้อย (2540) ที่ได้เสนอแนวทางการปรับปรุง

การนิเทศภายในชั้นประเมินผลและรายงานผลว่า ควรประเมินผลในรูปคณะกรรมการ ประเมิน ทูกระยะทั้งก่อนหลังและขณะดำเนินการ สรุปรายงานผลในรูปคณะกรรมการ ทำเป็นหลักฐาน เพื่อนำมาปรับปรุงและพัฒนาในครั้งต่อไป ซึ่งใกล้เคียงกับผลการศึกษาของ เสน่ห์ กรแก้ว (2542) ที่พบว่า ในชั้นการประเมินผลและรายงานผล โรงเรียนไม่ได้ดำเนินการอย่างเป็นระบบ เมื่อดำเนินการนิเทศไปแล้ว การให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ครูมีน้อย และให้ข้อเสนอแนะว่าควรมีคณะทำงานเพื่อ ตรวจสอบและประเมินผลการนิเทศให้สูงขึ้น และติดตามอย่างต่อเนื่อง จัดทำรายงานผลทุกเดือน และให้ข้อมูลย้อนกลับ แก่ครูมากที่สุด นอกจากนี้จากผลการศึกษาของ สมคิด ไชยยา (2545) ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการประเมินผลและรายงานผลการนิเทศว่า ควรวิเคราะห์ผลร่วมกัน หลังการสังเกตการสอน เมื่อวิเคราะห์การสอนแล้ว ควรให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ครูและควรมีเกณฑ์ การประเมินที่ชัดเจน ควรจัดตั้งคณะกรรมการประเมินผลการนิเทศ แล้วให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ครู เพื่อให้เห็นจุดเด่น จุดด้อยของตนเอง

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาและอภิปรายผลที่ได้กล่าวไปแล้วนั้น ทำให้ทราบว่า การดำเนินการนิเทศ ในกลุ่มโรงเรียนห้วยชมภู ได้ดำเนินการตามขั้นตอนของการนิเทศแบบมีส่วนร่วม แต่ยังไม่เป็น ระบบ มีข้อเสนอแนะไว้ดังนี้

- 1.ศึกษานิเทศก์สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรจัดอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ การนิเทศแบบมีส่วนร่วมให้โรงเรียนต่าง ๆ โดยจัดอบรมทั้งผู้บริหาร โรงเรียนและครูผู้สอนทุกคน ร่วมกัน
2. ผู้บริหารโรงเรียนควรสร้างความตระหนักและให้ความสำคัญของการนิเทศ แบบมีส่วนร่วมกับครูผู้สอนทุกคน
3. ผู้บริหาร โรงเรียนและครูผู้สอนควรกำหนดกิจกรรมการนิเทศภายในเป็นแผนงาน/ โครงการที่ต่อเนื่องและปฏิบัติเป็นประจำทุกปีการศึกษา
4. ผู้บริหาร โรงเรียนควรนิเทศภายใน โรงเรียนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง
5. ผู้บริหาร โรงเรียนและครูผู้สอนควรเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนิน การนิเทศภายในโรงเรียนให้ครบทุกขั้นตอน
6. ผู้บริหาร โรงเรียนควรให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศภายในโรงเรียน เน้นหนัก เป็นพิเศษในการศึกษาทำความเข้าใจ และฝึกทักษะในเรื่องการสร้างสื่อ เครื่องมือการนิเทศและ เห็นความสำคัญในการใช้สื่อ เครื่องมือในการดำเนินการนิเทศ

7. ผู้บริหารโรงเรียนควรประเมินผลการนิเทศครบทุกกิจกรรมและทุกชั้นตอน โดยใช้เครื่องมือในการประเมินและดำเนินการในรูปแบบคณะกรรมการ
8. ผู้นิเทศควรให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ครูผู้สอน เพื่อให้ครูผู้สอนรู้จุดเด่นจุดด้อยของตนเองและใช้ปรับปรุงการเรียนการสอน
9. ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนควรจัดทำรายงานการนิเทศภายในโรงเรียนและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ
10. ในการศึกษาครั้งต่อไป ผู้ที่จะศึกษาควรศึกษาความคิดเห็นของครูผู้สอนที่มีต่อพฤติกรรมการนิเทศการสอนของผู้บริหาร โรงเรียน เพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนในเชิงพฤติกรรมของการนิเทศการสอนของผู้บริหาร โรงเรียน
11. ในการศึกษาครั้งต่อไป ผู้ที่จะศึกษาควรศึกษาการนิเทศแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มโรงเรียนอื่น ในเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 1 เพื่อเปรียบเทียบหาความก้าวหน้า